De stad is nooit af

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

Bouw aan de toekomst en behoud het verleden

Inleiding

Amsterdam is anno 2017 ongekend populair. De stad werkt als een magneet op bezoekers en nieuwe bewoners. Het is beslist niet overdreven om te stellen dat Amsterdam zijn derde Gouden Eeuw beleeft. Een stad met veel voorspoed, welvaart en luxe, maar ook een overbelaste stad. Vooral de binnenstad van Amsterdam kampt met een toename van bezoekers. Het tempo waarin de stad is geconfronteerd met deze toestroom is ongekend hoog. In 2016 zijn er 15.000 inwoners bij gekomen, het aantal bezoekers stijgt jaarlijks met om en nabij de 5 procent en bedraagt nu omstreeks 17 miljoen per jaar. Dagelijks zijn er 1,3 à 1,5 miljoen mensen in de stad.[1]
Op het stadhuis wordt in het kader van het programma Stad in Balans hard gewerkt aan maatregelen om de groei te accommoderen. Dit gebeurt in een combinatie van korte- en langetermijnoplossingen en in samenspraak met bedrijven en bewoners.

Op veel plekken in de wereld kampen steden met een snelle toename van bezoekersstromen en urbanisatie. Het is een complex vraagstuk met vele dimensies. Amsterdam heeft nu de kans om de groei te benutten voor schone en esthetische innovaties.

Kunst en cultuur spelen een grote rol in Amsterdam. Kunst maakt cultuur en cultuur maakt een stad. Kunst is bij uitstek geschikt om het perspectief te kantelen en bestaande beelden ter discussie te stellen. De kunstraad sprak met kunstenaars, ontwerpers, directeuren van cultuurinstellingen, stedenbouwers en architecten. Over de stad, de aantrekkingskracht, de drukte, de grenzen, de kansen, de toekomst. Er ligt een groot potentieel aan kennis en ideeën in de culturele sector. Ideeën die prikkelen, inspireren maar ook een concrete vertaling kunnen krijgen.

De kunstraad levert graag een bijdrage aan het denken over oplossingen en komt met 21 aanbevelingen.

21 aanbevelingen, in drie delen

- de noodzaak tot bescherming van het UNESCO werelderfgoed in de binnenstad
- de bijdrage die kunstenaars en culturele initiatieven en instellingen kunnen leveren aan het accommoderen van de versnelde groei van de stad
- de rol van architecten, ontwerpers en kunstenaars bij de noodzakelijke stadsuitbreiding

[1] Pieter-Jaap Aalbersberg, Hoofdcommissaris Amsterdam in NRC Handelsblad, donderdag 13 april 2017.

Achtergrond

Door de eeuwen heen hebben de kunsten een belangrijke rol gespeeld in stadsuitbreiding en transitie-processen.
Amsterdam heeft een traditie van bevlogen stedenbouw. In de Gouden Eeuw was het een radicale innovatie om grachten te graven voor het vrachtvervoer. In de zeventiende eeuw kon Amsterdam uit-groeien tot een internationaal handelscentrum door het goed functionerende systeem van stadsplanning en gecontroleerde ontwikkeling. Dit systeem werd ingesteld door een stadsbestuur van regenten, investeerders en kooplieden.
Tijdens de tweede Gouden Eeuw aan het einde van de negentiende eeuw werden, met financiële hulp van enkele welvarende burgers, culturele iconen als het Rijksmuseum en het Concertgebouw gebouwd. De nieuwe concertzaal, die nu nog steeds miljoenen mensen uit de hele wereld trekt, werd in 1888 gebouwd en stond midden in het weiland. Een cultureel icoon dat richting gaf aan een expansieproces. In de eerste helft van de twintigste eeuw werden verlichte architecten door de schrille armoede gestimuleerd tot volks-woningbouw met expressieve elementen. De stijl van de Amsterdamse School, die tussen 1910 en 1930 door heel Nederland werd nagevolgd, leverde de stad een paar schitterende woonwijken op.[2]
Door de wereldwijde financiële crisis in de jaren dertig van de vorige eeuw nam de armoede toe en zochten steeds meer mensen hun toevlucht tot de stad. Het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) werd in die periode ontwikkeld en was een bevlogen zoektocht naar een betere toekomst voor de samenleving.[3] Het AUP leidde na de oorlog tot een verdubbeling (!) van de omvang van Amsterdam. De creatie van de westelijke tuinsteden na de oorlog was gebaseerd op het idealistische en utopische denken van pioniers als Cornelis van Eesteren, Jakoba Mulder en Aldo van Eyck. Tegenwoordig werken Nederlandse architecten wereldwijd aan stadsvernieuwing, planning en gebiedsontwikkeling. Architecten als Rem Koolhaas, Francine Houben, Adriaan Geuze en Winy Maas realiseren in het buitenland toonaangevende culturele projecten.

[2] Als experiment in het kader van Stad in Balans organiseerden het Stedelijk Museum en Museum ‘t Schip in 2016 een aan-tal bustochten door de stad langs architectonische hoogtepunten.

[3] Over dit onderwerp is momenteel een tentoonstelling in De Bazel te zien, Een betere stad, van 17-3-2017 tot 16-7-2017.

Amsterdam is een stad vol plannenmakers, vormgevers en ondernemers. In Amsterdam kwam altijd veel initiatief van onderop. Het moderne 'placemaking' is bijkans in Amsterdam uitgevonden. De oude tabaksfabrieken in de Nes werden in de tweede helft van de twintigste eeuw omgevormd tot theaters. Dan de IJsbreker aan de Weesperzijde, ooit discussie- en biljartcafé, maar na de oorlog in verval geraakt en enkel nog een opslagruimte. Jan Wolff[4] zag er zijn kans voor een muziekcentrum voor eigentijdse muziek, dat later een hedendaagse vertaling kreeg in het Muziekgebouw aan 't IJ. Paradiso was ooit een gekraakte kerk en is nu een wereldberoemd poppodium. Het NDSM-terrein werd in de jaren '80 van de vorige eeuw na het failliet van de werf overgenomen door creatieve krakers. Ook tijdelijke initiatieven waren interessant voor de stad, kunst bleek goed inzetbaar in overgangssituaties. Het tijdelijke Stedelijk Museum SMCS in het voormalig postsorteercentrum naast het CS was een groot succes.

[4] Jan Wolff (1941-2012) begon zijn loopbaan als hoornist bij het KCO, waarna hij speelde in Orkest de Volharding en het Willem Breuker Kollektief. Hij was oprichter en directeur van muziekcentrum De IJsbreker en de eerste directeur van het Muziekgebouw aan 't IJ.

Kansen

Kunstenaars zijn in staat om ideeën te ontwikkelen in een tijd van snelle verandering. Zij hebben een groot scheppend vermogen waardoor zij een concrete vertaling kunnen geven aan hun verbeelding. De kunstraad adviseert de stad kennis uit de culturele sector een voorname plek te geven in de planvorming. Een leger van creatieve geesten staat klaar om de duurzame, culturele stad van de toekomst vorm te geven.
Daarmee sluit de kunstraad zich aan bij de oproep van ontwerpers en architecten aan de kabinets-informateur.[5] Amsterdam doet er goed aan ontwerpers te betrekken bij het aanscherpen van de vragen rond klimaatadaptatie, verduurzaming, de toekomst van de zorg en het brede scala van gewenste maatschappelijke veranderingen. Bij de aanpak van lastige dossiers zoals de verkeerscirculatie, de grote hoeveelheid fietsen in stad, de toename van de toeristenwinkels, de duurzaamheidsambities en de de-mocratische agenda kan meer gebruik gemaakt worden van het enorme creatieve potentieel van de stad. Samen met wetenschappers en bedrijven kunnen kunstenaars en creatieven in *fablabs* en *third places* innovatieve oplossingen aandragen voor grootstedelijke knelpunten.

De belangrijkste vraag is: Welke stad wil Amsterdam zijn? Een creatieve stad, een slimme stad, een tolerante en vooruitstrevende stad, een groene en duurzame stad, een inclusieve stad voor alle Amsterdammers. Het imago van Amsterdam wordt nu nog te veel bepaald door de historische binnenstad. Een 'emancipatie van de periferie', die Rijksbouwmeester Floris Alkemade bepleit[6], is nodig. De krachtige culturele en creatieve vibe in de stad is iets om te koesteren. Alleen een sterke, verbonden, eendrachtige stad zal de grote transitieprocessen waar we mee te maken hebben, aankunnen.

[5] http://www.clicknl.nl/blog/ontwerpkracht-nl-nu.

[6] Essay De emancipatie van de periferie, Floris Alkemade.

21 aanbevelingen

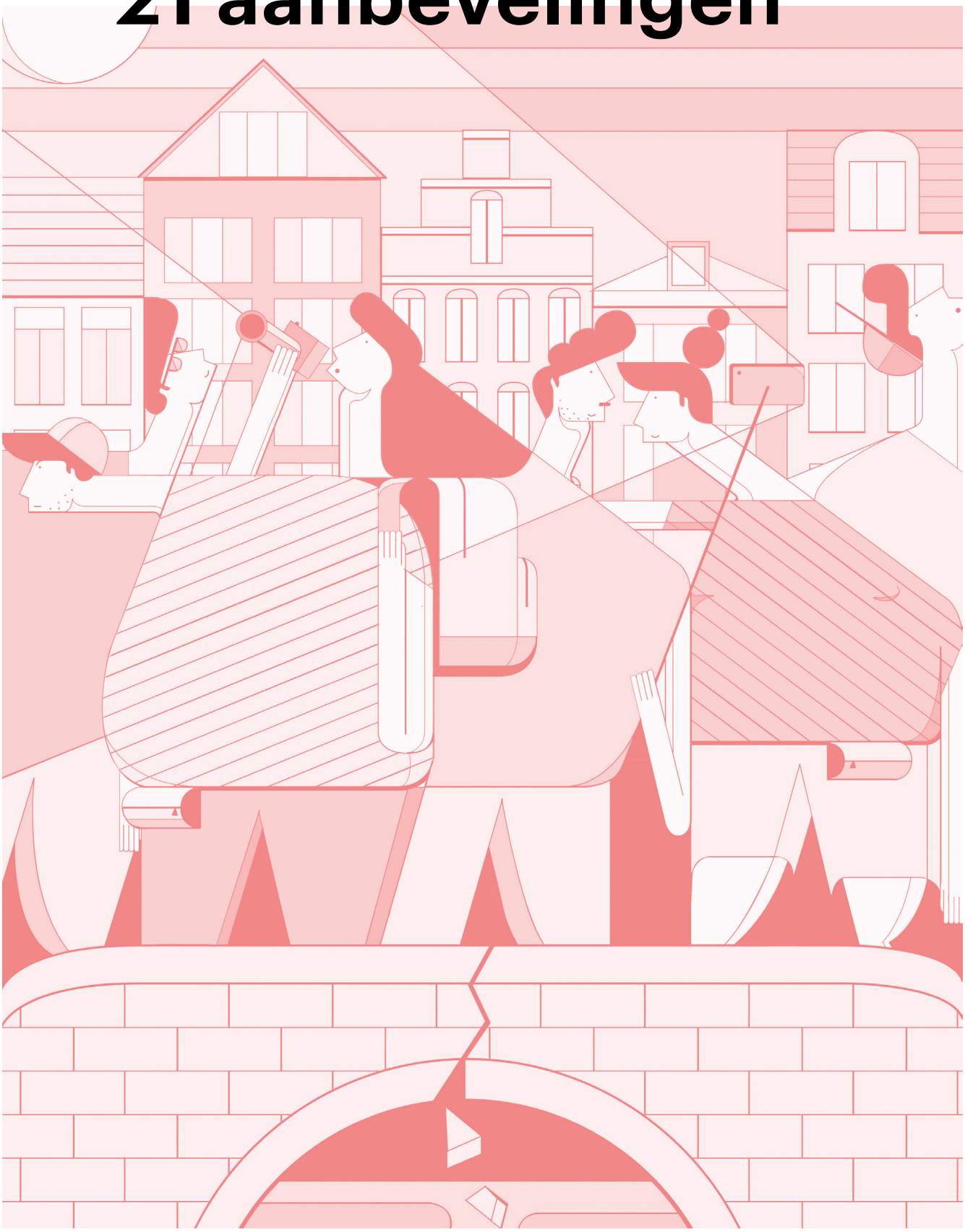

Behoud UNESCO werelderfgoed

1. Aan de rand van de dichtbebouwde binnenring, die in 2010 is bestempeld tot UNESCO werelderfgoed, is de stad een groot geschenk ten deel gevallen: het nog niet aangeharkte Marineterrein. De potentie van deze centraal gelegen plek is groot en vele partijen hebben er om uiteenlopende redenen het oog op laten vallen. De kunstraad stelt een duurzame bestemming voor die geheel in lijn ligt met de idealen van architecten Aldo van Eyck en Jakoba Mulder. **Geef het Marineterrein aan de kinderen van de stad.** Het **Mulder-Van Eyck kinderkwartier** kan een centrum worden voor cultuur- en natuureducatie. Een plaats om samen te komen met kinderen, uit alle bevolkingsgroepen en van alle nationaliteiten, die wonen of verblijven in de stad. Op deze plek kan ook internationaal onderwijs gegeven worden en er kunnen internationale sportmanifestaties voor kinderen worden gehouden.

> Aldo van Eyck (1918-1999) legde de basis voor de Forumbeweging. In de Forumarchitectuur staat de mens centraal en diens beleving en gebruik van ruimte. In 1946 ging Aldo van Eyck werken bij de afdeling Stadsontwikkeling van de dienst Publieke Werken in Amsterdam. Hij ontwierp onder meer 730 speelplaatsen door de hele hoofdstad. In de architectuur spelen kinderspeelplaatsen een marginale rol, maar in Van Eycks gedachtengoed zijn het essentiële ruimtes in een stad.

2. Van AirBnB naar FairBnB. Ontmoedig of verbied AirBnB in de binnenstad en stimuleer (waar nodig met startfinanciering en marketing) FairBnB.[7] Waag Society, eerder betrokken bij de Fairphone gemaakt van materialen die op sociaal verantwoorde wijze worden gewonnen, heeft het initiatief genomen tot deze variant op AirBnB. Net als andere aantrekkelijke steden loopt Amsterdam het risico slachtoffer te worden van internetbusinessmodellen die waarde onttrekken aan lokale economieën (extractions), terwijl een stad baat heeft bij coöperatieve modellen zoals de Engelse *commons*.[8]
FairBnB biedt dezelfde service aan huiseigenaren als AirBnB met dit verschil dat de winst die de website op de bemiddeling maakt, terugvloeit in een fonds dat bestemd is om de buurt waar de verhuring plaatsvindt te verbeteren. De regel voor toegestane verhuur van maximaal 60 dagen aan niet meer dan 4 personen blijft gewoon van kracht, evenals de handhaving.

[7] http://waag.org/nl/project/fairbnb.

[8] Gemene gronden. Dit zijn gronden die gemeenschappelijk gebruikt en beheerd worden door een groep gebruiksgerechtigden. In Nederland en de meeste andere Europese landen is deze vorm van eigendom nagenoeg verdwenen. In Groot-Brittannië is het nog een courant fenomeen.

3. Maak het centrum stap voor stap autovrij via een slim circulatieplan. Maak alleen een uitzondering voor bestemmingsverkeer en elektrische taxi's. In tegenstelling tot Amerikaanse steden zijn de Nederlandse binnensteden niet ontworpen voor auto's. Wethouder Litjens, met de portefeuille Verkeer en Vervoer, heeft rond de Munt reeds een begin gemaakt en poogt ook elders in het centrum ruimte vrij te maken voor fietsers en voetgangers.[9] Geparkeerde auto's ontsieren het historische stadsgezicht. De introductie van zelfrijdende (deel)auto's kan voor een verlichting zorgen doordat er aanzienlijk minder parkeerruimte nodig is. Een nadeel is echter dat de stad sensoren en oplaadmechanismen moet aanbrengen en daarmee alsnog een car centered city wordt. Goederenvervoer in de binnenstad kan net als vroeger grotendeels over het water plaatsvinden.

4. Amsterdam wordt door velen gezien als de fietshoofdstad van de wereld. Het college van B en W is voortvarend bezig met de aanleg en de verbreding van fietspaden.[10] Door de toename van het aantal fietsen, fietskoeriers, fietstaxi's en bakfietsen kan de binnenstad het fietsverkeer niet aan. Naast privé-fietsen ontstaat behoefte aan een systeem van deelfietsen dat goed aansluit op het openbaar vervoer. **Maak een moderne variant van het Witte Fietsenplan[11] onderwerp van een internationale prijsvraag.** Hierin kan het parkeerprobleem voor fietsen meegenomen worden. Langs de grachten en elders kunnen mooie fietsparkeerplaatsen gerealiseerd worden, zodat de historische bruggen (en de beelden van Hildo Krop!) weer vrij in het zicht kunnen komen. Op de Zuidas bestaat reeds een bedrijf dat elektrische deelfietsen aanbiedt die per uur, per dag, of op abonnementsbasis gehuurd kunnen worden.[12]

[9] Onderdeel van het project Rode Loper.

[10] Meerjarenplan Fiets 2017-2022, Gemeente Amsterdam.

[11] Gemeenteraadslid en industrieel ontwerper Schimmelpennink, mede oprichter in 1965 van de Provo beweging, was de bedenker van de Witte Fietsen. Het maakte hem een prominente Amsterdammer. In 2017 levert het hem een gemeentelijke onderscheiding op vanwege 'bijzondere verdiensten' voor de stad Amsterdam.

[12] www.urbee.nl.

5. Houd de aanbevelingen en criteria van UNESCO scherp in de gaten. UNESCO vindt dat de bijzondere internationale waarde van de binnenstad van Amsterdam wordt aangetast door hoogbouw in de directe omgeving (bijvoorbeeld in de Sluisbuurt) en door agressief aandoende neonreclame. Handhaaf veel strenger op ongewenste reclame-uitingen in het 'Nutella'-kwartier. Voor de bouwplannen op de kop van het Zeeburgereiland (Sluisbuurt) en elders rond het centrum, is het verstandig vast te houden aan de Hoogbouw Effect Rapportage (HER) die is vastgelegd in de structuurvisie Amsterdam 2040, Economisch sterk en duurzaam, van 2011. De systematiek houdt rekening met het feit dat een toren kleiner lijkt naarmate hij verder weg staat. Grachtenpanden zijn overwegend 15 tot 20 meter hoog. Een gebouw op 2 kilometer afstand van het centrum mag maximaal 135 meter hoog zijn. Binnen die straal neemt de toegestane hoogte gradueel af.

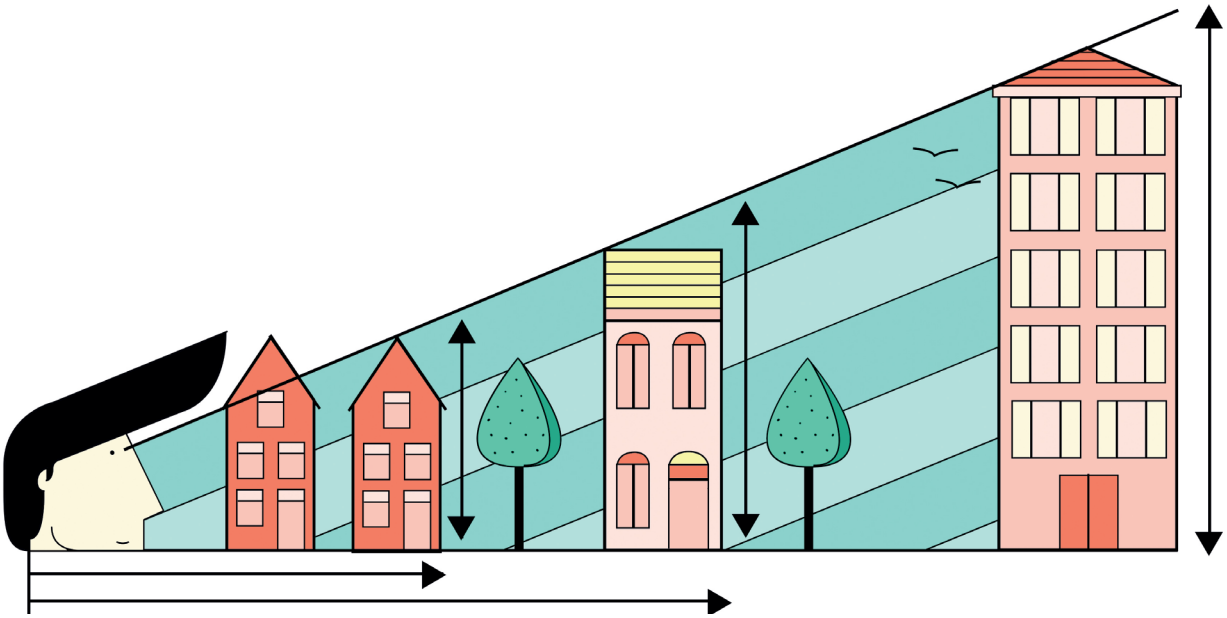

Bij het toekennen van de werelderfgoedstatus aan de grachtengordel zijn door UNESCO zes aanbevelingen gedaan.[13] De eerste aanbeveling was maatregelen te nemen tegen agressief aandoende reclames en videoschermen op bouwsteigers en afzettingen. De derde benadrukte ervoor te zorgen dat bij de beoordeling van bouwvergunningen de doelstellingen van monumentenzorg de hoogste prioriteit houden. De vierde aanbeveling betrof een effectieve controle over hoogbouwprojecten binnen de agglomeratie.

[13] Toekenning van UNESCO betreft de zeventiende eeuwse grachtengordel van Amsterdam binnen de Singelgracht. De aanbevelingen staan in het Nomination Document The seventeenth-century canal ring area of Amsterdam within the Singelgracht, Unesco, 2009, p. 1500-1501.

6. Door de stijgende vastgoedprijzen is er steeds minder woonruimte in de binnenstad en trekt Amsterdam investeerders en speculanten aan. Nergens in Nederland is de verstrengeling tussen onderwereld en bovenwereld zo groot als in delen van Amsterdam. De ruime aanwezigheid van softdrugs en harddrugs zorgt voor een grote hoeveelheid zwart geld. Voorkom dat deze criminogene geldstromen via vastgoedtransacties greep krijgen op de stad **door de werking van de Wet Bibob[14] te verbreden naar alle vastgoedtransacties in de binnenstad.** Bespoedig de terugkeer van studenten en middeninkomens naar de binnenstad, omdat dit een voorwaarde is voor een gemengde stad met een gevarieerd winkelaanbod, waarin culturele functies als boekwinkels, ambachtelijke middenstanders en kleine drogisterijen kans hebben te overleven.

7. Het proces waarbij internationale bedrijven als Wework en Welive in verschillende wereldsteden een deel van de woningvoorraad overnemen, is al begonnen. Voor een kleine, gewilde enclave als Amsterdam is dit een serieuze bedreiging. Sinds haar oprichting in 1956 heeft Stadsherstel Amsterdam een prijzenswaardig aantal monumenten opgekocht en gerenoveerd. Sinds 2012 zet Stadsherstel zich met de gemeente en een aantal energiepartijen in voor de vergroening van de grachtengordel. De historische binnenstad is te groot om in zijn geheel door Stadsherstel of andere corporaties beschermd te kunnen worden. **Er is behoefte aan een Stadsbehoud NV** om authentieke plekken te behouden door panden op te kopen, die een (sociale) woonbestemming kunnen krijgen of als soft-spots kunnen fungeren: plekken van en voor de buurt die het sociale weefsel kunnen revitaliseren. De gemeente kan een begin maken met Stadsbehoud NV door het werkgebied van 1012Inc[15] uit te breiden naar het gebied in de zone van het UNESCO werelderfgoed: het hele centrum van Amsterdam.

[14] Met de Wet Bibob kunnen bestuursorganen, zoals gemeenten, voorkomen dat zij criminele activiteiten faciliteren. Het Bibob-instrument is van toepassing op de in wet aangewezen vergunningen, subsidies, bepaalde categorieën van overheidsopdrachten en vastgoedtransacties waarbij de overheid partij is.

[15] 1012Inc is een publiek- privaat investerings- en beheerbedrijf. Het doel is de leefbaarheid in de Amsterdamse binnenstad te verbeteren door strategisch vastgoed aan te kopen en het goed te beheren.

Bijdrage van kunst en cultuur

8. Cultuur kan bijdragen aan het spreiden van bezoekers over de stad. Zo trekken de Ziggo Dome en AFAS Live veel cultureel publiek. Zuidoost heeft het in zich om het entertainment district van Amsterdam te worden. Amsterdam Marketing draagt met de campagne Amsterdam Neighbourhoods en met het Amsterdam & Region Travel Ticket al bij aan de spreiding van de bezoekers. **Om de creatieve regio te ontsluiten moet de Vervoerregio Amsterdam investeren in ov-verbindingen**. De Noord/Zuid-lijn zal verlichting bieden op de as waar het nu al heel druk is. Een goede culturele spreiding zal baat hebben bij een metroverbinding van oost naar west en bij ov-verbindingen tussen de stadsdelen en stadsranden die het centrum niet aandoen.

9. De economische impact van het toerisme is groot. Sinds 2011 is het bedrag dat bezoekers uitgeven in de stad verdubbeld. In het jaar 2016 bedroeg de omzet van het toerisme bijna 19 miljard euro en is de werkgelegenheid dientengevolge flink toegenomen.[16] Over tien jaar zal dat bedrag nog een stuk hoger uitvallen. **Bestem een fixed percentage van de toeristenbelasting voor cultuur.** Meer dan tachtig procent van de bezoekers geniet van het museale aanbod van de stad.[17] Laat de podiumkunsten mee profiteren van de toename van de bezoekers door ook de middelgrote theaters van de stad (zoals Frascati, Theater Bellevue en De Kleine Komedie) in staat te stellen een Engelse boventiteling bij sommige voorstellingen te maken.

10. Amsterdam is in 2016 door de Europese Commissie uitgeroepen tot de meest innovatieve stad van Europa. Deze uitverkiezing was mede te danken aan het baanbrekende werk van culturele instellingen zoals Pakhuis de Zwijger, Mediamatic en Waag Society. Deze instellingen houden zich al decennia bezig met de wisselwerking tussen kunst en technologie. Technologische keuzes zijn vaak minder neutraal dan de industrie doet voorkomen. Een eigengereide stad als Amsterdam moet zich sterk maken voor privacy-bestendige communicatie en opensourcesoftwaresystemen. Met behulp van deze innovators kan de stad werkwijzen zoals co-creation en *design thinking* omarmen. Daarvoor zijn wel plekken nodig. Rafelranden, *waste-lands*, *temporary spaces*. **Houd de uitgifte van grond in eigen hand om ruimte te kunnen bieden aan initiatieven van onderop, in plaats van grote percelen te verkopen aan de hoogste bieder.**

[16] Bezoekersonderzoek Metropool Amsterdam 2016, Amsterdam Marketing.

[17] Idem.

> The European Commission has launched the STARTS initiative, supporting Innovation at the nexus of Science, Technology, and the ARTS. It is a field where boundaries between art and engineering are removed and creativity becomes a crucial factor. 'In the age of digitisation, art and engineering are no longer contradictory modes of thinking,' Günther Oettinger, Commissioner in charge of the Digital Single Market.[18]

11. Er wordt nagedacht over een internationale OBA op de Zuidas, bijvoorbeeld in samenwerking met de VU, Amsterdam Museum en/of Amsterdam International Community School. Deze OBA zou 24 uur per dag open kunnen zijn en een cultureel welkom bieden aan reizigers die vanuit Schiphol Amsterdam aandoen. De Zuidrand heeft wegens zijn gunstige ligging ten opzichte van Schiphol een grote potentie. Door woningen en andere functies toe te voegen aan het zakelijke centrum van Amsterdam kan er een interessante, gemengde wijk ontstaan waarin een prominent museum onmisbaar is. Gezien de geweldige design collectie van Amsterdam die beheerd wordt door het Stedelijk Museum ligt de bouw van een **Museum for Dutch Design op de Zuidas** voor de hand. Dit zal tevens helpen om het museumbezoek beter te spreiden over de stad.

12. Ook in westelijke richting kan de spreiding van de bezoekers bevorderd worden. Het gebied rond de Sloterplas biedt onuitputtelijk veel mogelijkheden. Er is een Van Eesteren Paviljoen in aanbouw, er worden marathons gelopen en food festivals gehouden. Wat mist is een *gamechanger* die dit gebied in één keer op de kaart zet, een echt cultureel icoon buiten de ring. Te denken valt aan **een grote nieuwe Meervaart midden in de Sloterplas, waar in samenwerking met de OBA een levendig centrum wordt gerealiseerd dat doet denken aan het mede door Rem Koolhaas ontworpen AT&T Performing Arts Centre in Dallas.**

13. Het Amsterdamse Bos is zeer centraal gelegen tussen de Zuidas, Schiphol en Nieuw-West. Deze groene longen van de stad zijn matig onderhouden en onderbenut. **Renoveer het Amsterdamse Bostheater en creëer een cultuureiland rondom het openluchttheater. Schrijf hiervoor een prijsvraag uit onder kunstenaars en landschapsarchitecten.** Een goede busverbinding naar het cultuureiland kan dan niet ontbreken. Ook de rest van het Amsterdamse Bos kan een impuls gebruiken. Met Amstelveen kunnen afspraken worden gemaakt voor een revitalisering. Juist op deze plek kan het begrip duurzaamheid inzichtelijk gemaakt worden.

[18] https://ec.europa.eu/digital-single- market/en/ict-art- starts-platform.

14. Cultuur is de zuurstof van een wijk. Bij de ontwikkeling van nieuwe plekken wordt te eenzijdig gekeken naar de opgave woningen te bouwen. Vaak wordt pas in laatste instantie een culturele functie toegevoegd. Waarom staan er wel scholen in de planvorming en geen cultuurgebouwen? Om integraal denken te bevorderen en de kwaliteit van de architectuur te bewaken **is er behoefte aan een Stadsbouwmeester die net als de Rijksbouwmeester beschikt over een budget, een eigen organisatie en een horizon van zeven jaar.** De Stadsbouwmeester kan een constante factor zijn in de planvorming en de uitvoering, omdat de uitbreidingstrajecten meestal langer duren dan de vierjarige cyclus waar gemeenteraad en college aan gebonden zijn.

Uitbreiding en verdichting

15. **UNStudio** heeft in 2016-2017 een integrale toekomstgerichte visie voor de A10 ontwikkeld in het kader van het onderzoeksproject **Snelweg x stad**. Het plan beoogt het opheffen van de fysieke, sociale en mentale barrière van de stad tussen het gebied binnen en buiten de ring en de realisatie van ca. 90.000 woningen in de directe ringzone. In elf boven de A10 gesitueerde hubs is ruimte voor 27.500 geparkeerde elektrische auto's die desgewenst energie leveren aan het *smartgrid* van de stad. De hubs bieden voorzieningen en een comfortabele overstap van elektrische (deel) auto's op sneller en slimmer openbaar vervoer, zoals metro, tram, trein, zelfsturende elektrische busjes en fiets. Hierdoor wordt de verkeersdrukte binnen de ring sterk ontlast. **Neem dit plan in uitvoering.**

16. **HofmanDujardin** presenteert met **Oamsterdam** een duurzame toekomstgerichte strategie voor de stad. Oamsterdam gaat uit van een verruiming van het stadscentrum tot een 'kring' met een omtrek van zestien kilometer. De bestaande, gedeeltelijke cirkel die rond het historische centrum ligt, wordt middels twee bruggen doorgetrokken ten noorden van het IJ. De nieuwe binnenring wordt herontwikkeld om door de hele stad levendige en programmatisch waardevolle plekken te creëren. De ring betekent een nieuwe verbinding tussen stadsdelen en een versteviging van de historische relatie van de stad met zijn waterkant. **Neem ook dit plan in uitvoering.**

17. De kansen voor uitbreiding liggen voornamelijk buiten de ring. In Amsterdam Zuidoost en Amsterdam Nieuw-West is nog ruimte voor nieuwbouw. Er is vooral veel vraag naar betaalbare huurwoningen in het middensegment en er is geen gebrek aan partijen die willen investeren in deze huizen. De kunstraad ziet de urgentie van de vraag, maar roept op tot bezinning over de aard van de plannen. Een succesvolle woonwijk begint bij het ontwerp van de publieke ruimte tussen de huizenblokken, en dat in samenspraak met bewoners. **Sociale cohesie komt alleen tot stand als bewoners in de planfase worden betrokken.** Het mengen van bevolkingsgroepen voltrekt zich vaak moeizaam. Kunstenaars en architecten hebben geleerd dit te doen, vaak via kleinschalige projecten.

18. De stad moet in de komende decennia een schaalsprong maken. Wat grootschalige bouwprojecten betreft heeft Amsterdam leergeld betaald. De sociaal bevlogen volkshuisvestingsplannen in de Bijlmermeer, brachten niet het woongenot dat men beoogd had. Ook de Zuidas zag er op de tekentafel een stuk beter uit, bekende oud-wethouder Duco Stadig onlangs in Het Parool.[19] **Hanteer bij het bouwen van nieuwe wijken een maximale functiemix van wonen, werken, winkelen, recreëren, sporten en uitgaan.** *Mix to the max* is het adagium. Betrek bovendien de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit[20] in een vroeg stadium bij de plannen om de esthetische kwaliteit en de toegankelijkheid op straatniveau te toetsen.

19. De gemengde stad is een inclusieve stad waar het voor alle bevolkingsgroepen prettig wonen is. In Amsterdam staat de periferie te veel los van het centrum. De wijken buiten de A10 maken deel uit van ons DNA en bepalen net zo goed onze identiteit als het historische centrum. De randen moeten daarom een zelfstandige en herkenbare kwaliteit krijgen. Daar komt bij dat veel Amsterdammers weinig geld hebben, maar veel vrije tijd. De klusflats in Amsterdam Zuidoost waren relatief goedkoop en zeer gewild. **Maak om de groei op te vangen flexibele en tijdelijke woonvormen mogelijk en creëer plekken waar bewoners zelf aan de slag kunnen.** Houd wel vast aan zekerheid voor de mensen die het nodig hebben.

20. Woningbouw kan ook rond Amsterdam plaatsvinden. De gemeenten die samen met Amsterdam de Metropool Regio Amsterdam (MRA) vormen hebben meer ruimte aan de stadsranden dan wij, verleid hen overloopgebied te worden voor woningzoekers en creatieve hotspots. Amsterdam kan als trekker van de MRA culturele en toeristische attracties in de regio onder de aandacht van de bezoekers brengen. Los van enkele bekende publiekstrekkers ten noorden van de stad (zoals Volendam en de Zaanse Schans), is er rondom Amsterdam veel te ontdekken aan erfgoed en (landschaps)cultuur. **Laat meer Amsterdammers kennis maken met Zuidoost door het plan voor de Floriade 2022 dat het in de competitie met Almere niet heeft gehaald, onder een andere naam wel deels uit te voeren.** De publieke ruimte kan aantrekkelijk gemaakt worden voor bezoekers en bewoners. Ook hier kan de duurzaamheidsopgave gestalte krijgen.

[19] Het Parool, maandag 3 april 2017.

[20] De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert de gemeente Amsterdam over de integrale kwaliteit van de fysieke leefomgeving: stedenbouw, openbare ruimte, cultuurhistorie, welstand en monumenten.

21. Amsterdam staat voor een ‘verdichtingsopgave’: een periode van groei en verandering. In een stad vol creatieve, betrokken en ondernemende bewoners moet de uitbreiding van onderop tot stand komen. Dit gesprek met de stad moet georganiseerd worden langs veel verschillende lijnen waarin wetenschap, technologie en de kunsten ideeën aanleveren, vragen stellen, zorgen voor disruptie en het proces van permanente verandering becommentariëren. **Betrek de Amsterdamse bevolking bij dit proces door in 2020 in het Stedelijk Museum een expositie ‘Amsterdam 2040’ te organiseren over alle facetten van schaalvergroting en mondialisering.** Want urbanisatie vereist samenspel en voor het vinden van oplossingen kunnen we niet terugvallen op routine. De stad is nooit af.

Colofon

De stad is nooit af

Bouw aan de toekomst en behoud het verleden

Bestuur AKr: Felix Rottenberg (*voorzitter*), Jurgen Bey, Jaap Huisman, Paulette Smit, Jolanda Spoel, Jaïr Stranders en Katja Weitering

Bureau AKr: Guikje Roethof (*algemeen secretaris*), Barbara van de Water (*beleidsmedewerker*), Tessa Verheul (*beleidsmedewerker*), Bianca Nieuwboer (*beleidsmedewerker*), Hilde van Beek

Opmaak advies De stad is nooit af

Illustratie cover - Jenna Arts, *www.jenna-arts.com*

Grafisch ontwerp - Stan van Oers, *www.stanvanoers.nl*

Video - Machiel Spruijt, Marlinde Venema van Jaar & Dag Media, *www.jaarendag.nl*

De kunstraad dankt:

Floris Alkemade, Frans van der Avert, Mirjam Barendregt, Martin Berendse, Benien van Berkel, Marieke Berkers, Rijk Boerma, Cathelijne Broers, Pi de Bruin, Andreas Fleischmann, Yvonne Franquinet, Adriaan Geuze, Hagar Heijmans, Zef Hemel, Michiel Hofman, Maurits de Hoog, Judikje Kiers, Mark de Kruijk, Jacques Kwak, Ingejan Ligthart Schenk, Arne Lijbers, August de Loor, Mark Minkman, Boudewijn Oranje, Roberto Payer, Roeland Rengelink, Beatrix Ruf, Hans Schnitzler, Jeroen Slot, Sjoerd Soeters, André van Stigt, Marleen Stikker, Wouter Veldhuis, Isis van der Wel, Ronald Wiggers